

AKTÍV ROMA VIDÉKI NŐK

ESETTANULMÁNY

1. Célok, keretek, háttér

A Független Színház Magyarország az elmúlt egy évben pilot projektet valósított meg a German Marschall Fund Támogatásával. A komplex kezdeményezés célja a vidéken élő roma nők megerősítése, társadalmi tudatosságuk és aktív állampolgárságuk fejlesztése volt. Magyarországon alapvetően alacsony az állampolgárok hite és motivációja arra nézve, hogy saját és környezetük sorsát aktív állampolgárként felelősséget vállalva és egymással összefogva befolyásolni tudják. Ezen a téren a marginalizált csoportok tagjai - akiknek önérvényesítési képessége az átlagosnál alacsonyabb, illetve a többségnél gyakrabban szembesültek hátránnyal, megkülönböztetéssel és kudarccal életük során - még kevésbé bírnak olyan referenciákkal, készségekkel és életük során megtapasztalt motiváló sikerélményekkel, amelyek az állampolgári aktivitás irányába motiválhatnák őket. A vidéki roma nők földrajzi, etnikai és nemi szempontból is marginalizált, illetve sérülékeny csoportnak számítanak, így a fentiek halmozottan jellemzőek ezen csoport számos tagjára.

Bár a mostani projekt új kezdeményezés volt komplexitása szempontjából, annak egyes elemei már évek óta részét képezik módszertani eszköztárunknak, és a visszajelzések alapján megerősítő és inspiráló hatást tudtak kiváltani eltérő marginalizált csoportokban. A mostani célcsoport hátrányai miatt azonban különösen fontos volt az eltérő intervenciók kombinálása és a hosszabb távú együttműködés, ugyanis rövid távon és csupán egy-egy eszközzel nem láttuk valószínűsíthetőnek, hogy érdemi hatást tudunk kiváltani.

Még mielőtt az eszközök és módszerek kifejtésébe fognánk, fontos rögzíteni néhány alapvetést a munkánk kapcsán. A Független Színház Magyarország interetnikus kezdeményezés, amelyben roma és nem roma színházi alkotók és oktatási szakemberek dolgoznak az inklúzió elősegítésén és a roma közösségek megerősítésén. A színház és a nonformális oktatás eszközeivel egyrészt olyan témákat, kihívásokat, értékeket és hatásokat hozunk be a társadalmi diskurzusba, amelyek alulreprezentáltak, másrészt eltérő közösségek tagjait arra ösztönzünk, hogy megosszák saját történeteiket, nézőpontjaikat és egymással együttműködve, az inklúzió

örömét és sikerét megtapasztalva saját kreatív és közösségi kezdeményezéseket valósítsanak meg, amelyek révén készségeik, önértékelésük és aktív állampolgárságuk egyaránt fejlődni tud.

A színház műfajából adódóan olyan hősök történeteit mutatja be, akik vaamilyen kihívásra, döntéssel és aktív felelősségvállalással reagálnak, ezáltal hatást váltanak ki. Ilyen formában a drámai hősök útjai hasonlatosak bármely aktív állampolgárhoz, és szerepmodellt is nyújtanak a saját önérvényesítési potenciáljuk kapcsán kétségekkel küzdő egyének és közösségek számára.

2. Fejlesztési koncepció és annak elemei

Jelen kezdeményezés keretében három vidéki településen élő dominánsan - ám az inklúziós hatás érdekében nem kizárólagosan - roma és nő polgárok helyzetbe hozására kívántunk sort keríteni. Első lépésben minden helyszínen egy színházi előadásra, és ahhoz kapcsolódó feldolgozó beszélgetésre került sor. Mindhárom helyszínen a "Kaméleonlány" című előadásunkat játszottuk. Ez a darab roma fiatalok valós története alapján jött létre, és egy olyan vidéki roma kamaszlány történetét mutatja be, akinek számos eltérő elvárásnak kell megfelelnie (pl.: többség és kisebbség, család és iskola) majd saját döntését kell meghoznia a tanulás vagy gyerekvállalás dilemmájára vonatkozóan. Az előadás története, a főszereplő karaktere, illetve a főszereplőt alakító fiatal roma színésznő Farkas Ramóna egyaránt kapcsolódási pontokat tudnak nyújtani a vidéki roma nő nézők számára. Számos olyan helyzet megjelenik a színpadon az előadás során, amelyek jelentős részét a nézők maguk is megélhették, a főszereplővel könnyen azonosulni tudnak, és az őt alakító színésznő életútját megismerve (ő is egy kis faluból származik) saját további életútjukra vonatkozó elképzeléseik is szélesedni tudnak. Amikor arról beszélünk, hogy egy dráma hős szerepmodellt tud nyújtani a nézők számára, semmiképpen nem arra gondolunk, hogy a célcsoport tagjainak az ő életútját, döntéseit kellene követniük. A célunk az, hogy a drámai hős és a történet döntéshelyzetei, dilemmái kapcsán alakuljon ki diskurzus a résztvevők között, és mindenki ismerje fel, hogy eltérő értékek és utak egyaránt értékesek és érvényesek lehetnek, ugyanakkor a saját döntéseiket nekik maguknak kell meghozniuk.

Ez az első elem nagy létszámú résztvevőt tud elérni (előadásonként 100 fő nézővel terveztünk) a helyi közösség részéről alacsony bevonódási szintet igényel (az előadás megtekintése során csupán passzív részvételt, és a feldolgozó beszélgetés során is csupán az szólal meg, akinek kedve van). Mivel a célzott vidéki településeken nagyon ritkák a színházi előadások és kulturális programok, ezért ez a program hiánypótlónak és vonzónak tekinthető. Mindez azért

fontos, hogy sok embernek adjuk meg a lehetőséget a kapcsolódáshoz, és ne érezzenek nyomást, hogy aktivitást, elköteleződést várunk tőlük. Ugyanakkor a program eléggé izgalmas és inspiráló ahhoz, hogy a közösség tagjai közül sokan nyitottá váljanak a következő programelemekben való részvételre is. Az első - alacsony küszöbű - elem után, ugyanis már olyan tevékenységek következnek, ahol egyre nagyobb hangsúlyt kap a résztvevők bevonódása, aktivitása - így fokozatosan passzív kultúra fogyasztókból aktív állampolgárokká válhatnak. Nem gondoljuk, hogy a (marginalizált) emberek közül mindenki rendelkezik olyan alapvető (akár még szunnyadó) készségekkel és motivációkkal, hogy közösségeik mozgatórugói válhassanak, ugyanakkor egy maroknyi aktív, elkötelezett ember is képes változásokat elindítani.

Második lépésben minden településen sor került egy Roma Hősök Workshopra. Ezt a non formális foglalkozást hét éve tartjuk számos célcsoport számára itthon és külföldön egyaránt, a módszertant több európai partnerünk adaptálta már. A 180 perces workshop során a résztvevők körbejárják mi jellemzi minden hős útját (nehézség, döntés, aktivitás, hatás) majd néhány európai roma színházi előadásról készült videó részletek és drámarészletek mentén elemzik az egyes drámákat és drámai hősök útját, megvitatva, hogy számukra hős-e az adott karakter, illetve kibeszélve a dilemmákat és nézőpontokat, amik a történet kapcsán felmerülnek. A workshop második részében a résztvevők saját hőseik történeteit osztják meg egymással, illetve olyan történeteket, amikor ők reagáltak egy nehézségre döntéssel és aktivitással, így ők maguk is hősökké váltak. A résztvevők számára legizgalmasabb témákból, történetekből kis csoportokban kreatív alkotásokat (pl.: jelenet, levél, dal, rajz) hoznak létre és mutatnak meg egymásnak. A foglalkozás az európai roma drámák és közösségek sokszínűségét, kihívásait és értékeit ugyanúgy fókuszba helyezi, mint a résztvevők és a környezetükben élő emberek aktivitását. A csoport tagjai megismerik egymás eltérő szempontjait, és megtapasztalják a közös (alkotó) munka örömét és sikerét. Az első programelem után itt már foglalkozásonként csak 20-20 résztvevő lehetséges, és részükről az aktív részvétel már sokkal inkább fontos.

A harmadik elem szintén egy workshop. Az “Én a hős” workshop során a résztvevők saját erősségeikre és érdeklődésükre építve egyéni és csoportos akciók terveit dolgozzák ki. Fontos, hogy itt főként az a 20 fő vegyen részt, akik az előző workshopon is részt vettek - hiszen ők már megosztottak egymással nézeteket, történeteket, és rendelkeznek közös sikerélménnyel. A foglalkozás első részében a résztvevők egymásra vonatkozóan fogalmaznak meg erősségeket. “Te nagyon jól bánasz a gyerekekkel” “Te nagyon ügyesen varrsz” “ Te nagyon jól tudsz

kommunikálni” stb. A csoporttagoktól kapott pozitív megerősítések ugyanúgy nagyon fontosak, mint az, hogy a saját agyunkat is pozitív irányba állítjuk - és most a magyar panasz kultúrától eltérő módon nem azon törjük a fejünket, hogy ma milyen rossz dolgok történtek velünk - hanem azon, hogy a másik miben jó. A következő részben megismertetünk olyan egyéni és közösségi akciókat, amelyeket hozzájuk hasonló emberek és csoportok valósítottak meg. A példák bemutatásánál fontos, hogy se túl “profi” dolgokat ne mutassunk nekik - mert az elbizonytalaníthatja őket (“ilyesmire mi nem lennénk képesek”), de ne is olyan szürke vagy ügyetlen akciókra, amik viszont nem lennének kellően motiválóak számukra. Jó, ha eltérő anyagokat és akciókat mutatunk meg, amik inspirálni tudják az eltérő érdeklődésű és készségekkel bíró csoporttagokat. A saját erősségek és a megismert példák inspirációja után brain stormingra hívjuk a részt vevőket. Milyen egyéni és csoportos akciókat valósítanának meg szívesen? Az ötletek összegyűjtése után történik azok kifejtése, reflexiók a felvetésekre, esetleg szavazás. A foglalkozás végére marad néhány lehetséges akcióterv, amelyek motiválóak a résztvevők (egy része) számára, illetve amelyek megvalósíthatónak is tűnnek a rendelkezésre álló keretek és a csoporttagok által mozgósítható kapacitások mentén.

A folyamatban fontos szerepe van annak a helyi szakembernek, aki eléréssel rendelkezik a helyi közösség tagjai felé, és aki a projekt előtt is itt volt, és azután is itt lesz helyben, és építeni tud arra a munkára, amit mi elkezdtünk. A fenntarthatóság és a képessé tétel miatt fontos, hogy a foglalkozás végére nem célunk kész akciótervek elkészítése és elfogadása. Miután távoztunk, a helyi közösség tagjai dolgozzák ki a konkrét akciókat és amennyiben azok szakmailag és pénzügyileg is megfelelően ki vannak dolgozva - kapnak hozzá anyagi támogatást és mentorálást. Ugyanakkor ezeket az akciókat már nem a mi munkatársaink, hanem a helyi közösség aktív tagjai kell, hogy levezényeljék és megvalósítsák.

Tervünk szerint minden településen egy-egy közösségi akcióra és két-két egyéni akcióra került volna sor. A közösségi akciók a közösség egészének megerősítését szolgálták, míg az egyéni akciókat azért láttuk fontosnak, hogy ha van néhány olyan aktív és eltökélt ember a csoportban, akik saját maguk szeretnék valamit megvalósítani - ami akár hosszabb távon a mobilizációjukhoz is vezethet, akkor erre is tudjunk lehetőséget biztosítani.

3. Települések és közösségek bevonása

Eredetileg azt terveztük, hogy három településen körülbelül fél éven keresztül nagyjából párhuzamosan fut majd a fejlesztés. Azonban menet közben ezt némileg variáltuk. Egyrészt azért, mert úgy láttuk, hogy egy intenzívebb - körülbelül három hónapos - folyamat

hatékonyabb tud lenni, mivel az egyes alkalmk között frissebb tud maradni az élmény, információ, motiváció, amik mind fontosak a következő lépéshez, másrészt úgy gondoltuk, ha egy helyszínen előbb megvalósítjuk az egész folyamatot, annak tanulságait be tudjuk építeni a következő két helyen. Így 2023 őszén Örkényen indult el a fejlesztő folyamat. A Polgár Alapítvány Ügykoalícióján keresztül több vidéki településen működő alulról jövő roma szervezet/kezdemenyezés számára ajánlottuk fel a részvételt. Mivel a projekt során jelentős bevonást vártunk el a helyi szervezőktől (pl.: 100 néző az előadásra, 20-20 résztvevő a workshopokra) több szervezet számára ez túl nagy vállalás lett volna a közösség és a számukra elérhető aktív network tagok létszáma miatt. Az örkényi Valamit Mindenkiért Egyesület azonban jelentkezett és így ők váltak a projekt első helyszínévé.

A Valamit Mindenkiért Egyesület 2020-ban a koronavírus járvány idején alakult informális szülői csoport volt, akik azt a célt tűzték ki célul, hogy az offline iskolai oktatás hiányát pótolják azzal, hogy délutáni, szabadidős, illetve tanulószoba-jellegű foglalkozásokat biztosítottak saját, valamint más hátrányos helyzetű gyermekeknek. A napközbeni online oktatás után a gyermekek – ellenőrzött keretek között - találkozhattak egymással, és ez ellenpontosította azt az elidegenedett lelkiállapotot, ami jellemző volt ebben az időszakban a kisgyermek korosztályra is.

Később – az önkormányzat elismerve szükségességüket a településen - önálló épületet biztosított a számukra, ahol Nebuló Tanoda néven folytathatták, és elmélyíthették a gyermekekkel való közös munkát. A tanoda szolgáltatásait egyre több fiatal vette igénybe és az azt máig önkéntes alapon működtető szülőknek egyre nagyobb terhet jelentett újabbnál újabb programokat biztosítani számukra, ami lekötötte figyelmüket, és reagál az igényeikre.

2023-ban formálisan is létrehozták a Valamit Mindenkiért Egyesületet, hogy a helyi gyermekeknek olyan színvonalú szolgáltatásokat biztosítson, amihez hozzájuthat egy középosztálybeli fiatal is.

A pályázatban tervezett módon (Polgár Alapítvány Ügykoalícióján) keresztül több vidéki települést nem tudtunk bevonni. Azzal kapcsolatban ugyanakkor korábban nem voltak jó élményeink, amikor nyílt pályázati felhívás keretében olyan szervezetek számára nyújtottunk díjmentes szolgáltatást, akikkel korábban nem volt sem nekünk, sem közeli partnerünknek pozitív munka élménye. Sok ilyen esetben a helyi partner vagy a helyi közösségbe nem volt kellően beágyazva és nem tudott megfelelő mennyiségű résztvevőt bevonni, vagy az együttműködés, és a vállalások betartása kapcsán jelentkeztek problémát. Az is kiderült, hogy

sok aktív vidéki szervezet elsősorban a gyerekeket éri el, a mi célcsoportunkat alkotó nőket azonban kevésbé, illetve azt is érzékeljük, hogy néhány jól ismert vidéki romákkal dolgozó szervezet és célcsoportjuk számára egyfajta dömping áll rendelkezésre külsős programokból, támogatásokból, önkéntesekből - így számukra az általunk kínált együttműködés már inkább plusz teher, mintsem lehetőség lett volna. Ezért azt a döntést hoztuk, hogy olyan településekkel próbálunk meg együttműködni, akik korábban már igényt tartottak a szolgáltatásainkra (workshopok, előadások megrendelése) és bizonyították, hogy valóban van helyi beágyazottságuk, és mobilizálni tudják a helyi közösség tagjait, illetve, hogy az általunk kínált programokban nem plusz terhet, hanem remek lehetőséget látnak.

Pilisen a Csepp a Tengerben Alapítvány volt a helyi partner, akiknél a színház szakmai vezetője tartott korábban tréninget, és ekkor jelezték, hogy szívesen kapcsolódnának a projektbe. Ez a szervezet tanodát működtet, elsősorban cigány gyerekekkel és a szüleikkel dolgoznak. Munkájukban jelentős szerepet játszanak budapesti középiskolás önkéntesek is a szakmai munkatársak mellett.

Törökszentmiklóson az Ipolyi Arnold Közművelődési Központtal működtünk együtt. Ez a szervezet korábban már több előadásunkat megrendelte, amelyek mindig telt ház előtt, számos néző részvételével zajlottak. Elsősorban civil szervezetekkel kívántunk együttműködni a fejlesztések kapcsán, azonban a fent vázolt okok miatt fontosabb szempontnak tartottuk, hogy a szervezet széles társadalmi bázissal rendelkezzen, és be tudjon vonni széles csoportokat, mint azt, hogy az adott partner milyen szervezeti formában működik.

4. Három település, három eset

Örkény

Itt 126 fő - főként iskolás - látta "Kaméleonlány" előadásunkat és vett részt az előadást követő közönségtalálkozón. A fiatalok számos kérdést tettek fel az alkotóknak az előadás elkészültével kapcsolatban, emellett diskurzus indult el a darabbéli főszereplő lány döntéseivel, aktivitásaival, kihívásaival kapcsolatosan, melyek nagyban hasonlítottak az övéikre. Többekben megfogalmazódott, hogy a jövőben színházzal szeretnének foglalkozni és hogy jó lenne, ha az iskolában elindulna színjátszókör.

Három héttel később a Roma hősök workshopra, mely programon azok a leánygyermek és édesanyák vettek részt, akik korábban megtekintették az előadást. A workshop inputjai zömmel valóban létező, vagy még mindig élő roma női drámai hősök voltak. A drámai hősnők történeteit megindítónak találták a résztvevők, hiszen számos hős élethelyzete azonos volt, vagy megegyezett a résztvevőkével. Amikor az inputokon továbblépve „saját hősök” beazonosítására került sor és a „saját hőstettek” megfogalmazására, elementáris erővel hatott a közösségre. Sokan itt döbbsentek rá, hogy mennyi áldozatot hoztak értük (főként szüleik), és hogy nem is sejtették hány embernek, hányféle módon voltak már referenciapont az életükben. Saját történeteiket kreatív formában is feldolgozták, főként színházi jelenet formájában. A résztvevők formanyelvi megközelítése azért érdekes, mert korábban színházi élményben volt részük (Kaméleonlány előadás, női drámai hősök), amit ezen az alkalmon automatikusan saját kifejezőmóddá tettek.

A Roma hősök workshop nagy lelkesedést váltott ki a résztvevőkből, ezért a csoporttal egyetértésben úgy gondolták a tréner, hogy még aznap folytatják az akciótervezés workshopot és nem egy másik alkalommal kerítenek rá sort, amikor már nem biztos, hogy akkora lelkesedése lenne a csoportnak. A tréner részletesen ismertették az akciótervezés lényegét, milyen időbeli és morális elköteleződéssel, illetve a programon belül milyen anyagi támogatással jár ez a típusú aktivitás a számukra. Több, a Független Színház Magyarország által kezdeményezett közösségi akciót elemeztek, részletesen megvitatták azok mikéntjét: kik, kiknek a számára, mit, milyen célból, hol, mikor, milyen kimenetellel és hatással generáltak akciókat. Amikor az Egyesület tagjainak szükségletéről volt szó, a két jelen lévő tréner két csoportra osztotta a résztvevőket és mindegyik csoport elkezdett dolgozni saját akcióterveken. A tervek részleges elkészültét követően nagy csoportban prezentálták terveiket, melyek kapcsán tisztázó kérdéseket lehetett feltenni. Valamennyi akciótervet megszavaztattuk és a három legtöbb szavazatot kapott egyéni akció tervének részletesebb kidolgozását kértük a csoporttól és a csoport vezetőjétől, melyet a későbbiek során írásban juttattak el a tréner számára. A csoportos akciót illetően egyhangú döntés született, mikor a csoport saját Egyesületének szervezetfejlesztését tartotta fontosnak egy arra alkalmas szervezetfejlesztő tréner bevonásával.

Mindkét programon a résztvevők száma 13 fő volt.

Miután a tréner elhagyták a közösséget a résztvevők a következő hetekben részletesebb koncepciókat és pénzügyi terveket írtak mindkét (egyéni és csoportos) akciónemre. Színházunk

az akciók költségeit előfinanszírozta, hogy ne okozzon problémát a gyakran sok gyermekes anyukáknak egyik-másik akció költségének megelőlegezése. Az egyéni akciókat összehangolták az alábbi módon:

Aranka egyéni akciója: a fiatalok által korábban igényként megfogalmazott szükségletre reagált. Cigány tánc oktatását vállalta a gyermekek számára, ehhez plakátokat, szórólapokat terveztek, a helyi nyomdában kinyomtatták, melyekkel Aranka végigjárta a környéken található iskolákat, hogy minél szélesebb körben meg tudja hirdetni az ingyenesen igénybe vehető táncórákat. Anyagokat vásároltak, hogy a gyermekeknek legyen próba-, és fellépő ruházatuk. Az első táncórán 9 lány és 2 fiú jelent meg, később többen is jelentkeztek a programra. A gyerekek nagyon élvezték az órán történeteket és lelkesen vágtak bele a közös kalandba, mely ma is hétről-hétre megismétlődik a Tanodában. Ehhez kapcsolódik

Barbi varrótanfolyama: egy online kurzus keretében különféle varrástechnikákat tanult többek között azért, hogy meg tudja varrni Aranka táncóráira járó gyermekek ruházatát és mivel több gyermekes édesanyáról van szó saját gyermekeinek a ruháit is, ahelyett, hogy újat kelljen vásárolnia. Barbi a varrótanfolyam díját finanszírozta a GMF támogatásából.

Mária bábos képzése: a Tanodába járó kisebb gyerekek korábban is nagyon élvezték, ahogy történetek, dalok, mondókák elevenednek meg bábok által. A bábok

mozgatása közben megannyi csodálatos történet, mese formálódik a gyermekek fantáziájában.

Számos módon lehet velük játszani és a gyermekek mindig új ötlettel állnak elő.

A képzés 2024 februárjától 2024 áprilisáig minden vasárnap, online történt, ahol trénerék újabbnál újabb bábozási technikákat oktattak Mária számára, aki tudását hétről-hétre átadja a gyermekeknek. A bábok ruháit természetesen Barbi varrja.

Igy épül egymásra a három egyéni akció és így állította Aranka, Barbi és Mária a Tanodába járó gyermekek szolgálatába a GMF akciótámogatását.

Csoportos akció: a valamit Mindenkiért Egyesület 10 fő tagja már az akciótervezés első fázisában egybehangzóan civil szervezetük fejlesztését fogalmazták meg. Egy professzionális tréner segítségével kezdetben a résztvevők tudatosabban ráláttak saját személyiségre, motivációikra, ezt követően saját szervezetük erősségeit, gyengeségeit és fejlesztési pontjait vették számba. Ezek által a csoportidentitásuk szorosabb lett. A képzés fennmaradó részében leginkább a résztvevők együttes fejlesztése állt fókuszban. Közös projekttervezés vette

kezdetét, mely még inkább erősítette összefonódásukat. Az együttműködés során megélhették a közösség harmóniájában rejtőző jelentős erőforrásokat, ráhangolódtak egymásra és érzékenyek lettek egymás és a szervezet tevékenységeire, kihívásaira. Megismerhették a kapcsolatépítés –együttműködés és csapatszellem hármásában rejlő egység erejét.

Összességében megállapítható, hogy a Kaméleonlány előadás, majd az azt követő Roma hősök workshop és akciótervezés módszertanának átadásával nem pusztán rövid, hanem közép-, és hosszú távon is jelentős helyi társadalmi hatást kiváltó programsorozat valósult meg Örkény településen.

Pilis

Örkényhez hasonlóan itt is egy helyi iskola diákjai nézték meg nagyrészt az előadást - összesen 169 fő 2024. márciusában. Ez annyiban eltér az eredeti koncepciótól, hogy elsősorban az előadás résztvevői közül kívántuk bevonni a későbbi workshop résztvevőket. Azonban a vállalt 100 főt elérő nézőszámot egy kisebb méretű településen csupán közösségi szervezésen keresztül nem ehetett megtölteni - így a későbbi workshopokon, és akciókban részt vevők java része nem az előadás megnézői közül kerültek ki. Ugyanakkor a több generáció együttes elérése (volt olyan workshop résztvevő, akinek a gyereke látta az előadást) hatékonyságot erősítő sok esetben, mivel így az általunk elindított impulzusok egy családban egymást erősítve tudnak hatást kifejteni.

Néhány héttel később a workshopokon édesanyák és gyerekek, kamaszok vettek részt, akik jó kölcsönhatásban voltak egymással. Az akciótervező workshopon a konkrét anyagi keret rendelkezésre állása, és az a tudat, hogy most lehet valami jót csinálni, mindenkit motivált. Ahhoz, hogy a szerepek egyenrangúak legyenek szülők és gyerekek között, fontos volt a közös keretek meghatározása és még inkább, hogy kölcsönösen mondjanak egymásról valami erősséget a nyitó körben. Így hallhatott megerősítést egy anya a gyerekére egy másik anyukától, vagy egy gyermek az anyukájára más felnőttől stb. Ezzel a megerősítő pozicionálással, sikerült megalapozni az „értékesek, aktívak, rátermettek vagyunk” hangulatot, ami elengedhetetlen egy olyan foglalkozáson, ahol hinni kell a résztvevőknek abban, amit megvalósítani terveznek. Ez valójában a hős narratíva, aminek felidézése az előző alkalom során szerzett élményeken keresztül még jobban elmélyült.

Többen szerettek volna cigány táncot, lovári nyelvet tanulni, de a közelben nem volt adott ilyen lehetőség, ezért a fókusz arra helyezték, hogy ők mit tudnak tenni magukért, egymásért, a közösségért ebből a keretből.

Fontos tanulság, hogy az akciótervező workshop után a közösségszervező kapcsolattartóval folyamatos kommunikációban maradjunk. A gyümölcse meg is lett az utógondozásnak és sikeres, örömteli aktivitások valósultak meg.

Akciók

Szépségnap: pilisi roma közösség női tagjai (min. 30 fő)

Több, mint 30 nő fodrász, sminkes, körmös szolgáltatásban részesült, miközben mentálhigiénés szakemberekkel lehetett beszélgetni. Elégedetten távoztak, a mindennapi küzdelmekből kiszakadva, én-időt átélve, feltöltődve. Nagyon népszerű volt a program, közösségként gondolkoztak magukról, de egyénileg is sokat kaptak ettől a naptól a közösségi szervező elmondása alapján. Több lányt is érdekel ez a téma, a szakemberek munkáját figyelve alkalom adódott számukra a tanulásra is. Az alkalmon két pszichológus önkéntes is részt vett így arra is volt lehetőség, hogy beszélgessenek is a nőkkel annak a fontosságáról, hogy néha ők legyenek a középpontban.

Roma kultúra, hagyományörző trénerképzés: (2 fő)

Rostás Farkas György által nyújtott képzésre építve, hagyományörző beszélgetős csoport fog szeptembertől indulni a fejlesztésben részt vett 2 fiatal lány vezetésével. A legkisebbek számára roma hagyományok, cigány tánc és mesék tovább adásával fogják erősíteni a közösséget.

Saját hőseink kiállítás: helybeliek, pedagógusok,

Mini kiállítás a pilisi roma családok történeteiből, emlékeiből, hagyományaikból. Helyi hősök felkutatása, családtörténetek feltárása a beás-roma hagyományok bemutatása a gyerekek bevonásával, majd többek között a helyi iskola pedagógusainak invitálása a kiállításra. A családi képek mellett a beás hagyományokat mutatták be a kiállításon. A gyerekek szülő és nagyszülők mellett önkéntesek és a gyerekeket tanító tanárok közül is többen eljöttek a megnyitóra. A képek nézegetése felkavaróan hatott a családokra, nagy élmény volt az egész közösség számára. Egy közös nagy főzés kapcsolódott az ünnepi alkalomhoz.

Törökszentmiklós

Összesen 126 diák nézte meg az előadást, és vett részt az azt követő beszélgetésen. A közönség túlnyomó része 12-16 év közötti fiatalokból állt, hatodiktól kilencedig évfolyamig, de jelen voltak felnőttek is, a kísérő tanárok, és néhány helyi érdeklődő személyében.

A programot itt is a roma hősök workshoppal folytattuk. A résztvevők diákok, kísérő tanárnők, valamint a helyi közösség egy aktív, felnőtt női tagjai voltak. A helyi szervező előre jelezte, hogy várhatóan magasabb lesz a létszám, mint 20 fő, és így is lett. A tervezettnél többen jelentek meg a foglalkozáson, mert több diáklány érdeklődését is felkeltette a program, így kissé meglepődve tapasztaltuk, hogy a workshop előtt tíz perccel már egy 30 fős csapat várakozik a művelődési ház aulájában. A nagy létszám ellenére a csoportnak kis része vett részt az azt megelőző előadáson, emiatt szenteltünk egy kis időt arra, hogy felelevenítsük azt, és beszéljünk róla röviden. A kezdeti szűkszáviság után a workshop második részére már bátrabbak és aktívabbak voltak a lányok, ami a drámákról való beszélgetés során is megmutatkozott, majd később, a kreatív produkciók létrehozásában is. Például, amikor a drámákkal foglalkoztunk, termékeny vita alakult ki arról, hogy hősnek tekinthető-e az a szereplő, aki a szülei akaratával szembeszáll, és a saját döntéseit követi úgy, hogy közben fontos dolgokat titkol a szülei előtt. Mikor erről a történetről beszélgettünk, sokan megosztották véleményüket, és reagáltak is egymásra, többen saját életükre is reflektáltak. Fontos gondolatot hoztak be ezek a fiatal nők: ugyan hibát követett el a tinédzser korú szereplő azzal, hogy titkolózott a szülei előtt, de a szülők is hibáztak azzal, hogy figyelmen kívül hagyták lányuk akaratát, és nem tisztelték meg őt a bizalmukkal. Ezen kívül több ponton is megmutatkozott a résztvevők kritikus gondolkodásmódja, amit jó volt megtapasztalni. A kreatív alkotásoknál rövid színházi jelentek készültek négy csapatban. Voltak, akik a megismert drámákból merítkeztek, mások saját hőstörténeteket dolgoztak fel. A csapatokban közös volt, hogy a felkészülés remek hangulatban telt, sokan emlegették később is az emlékezetes jeleneteket.

Egy héttel később, újra találkoztunk a csapattal, az akciótervező workshop keretei között, azonban az előző alkalomhoz képest csökkent a résztvevők létszáma. A kisebb létszám önmagában nem volt probléma, mert az volt a célunk, hogy csak azok legyenek jelen, akik már végig is viszik a jövőbeni akciókat. Amikor egymás erősségeit szedtük össze, világossá vált, hogy ez egy elszánt és segítőkész csapat. Az erősségek mellett a sikereikről is szó esett, ahol fény derült arra, hogy többen aktívan tesznek a közösségért, ami megerősített minket abban, hogy élmény lesz ezzel a csapattal a további közös munka. A résztvevők azok voltak, akik az előző workshopen is részt vettek, illetve a közösség néhány női tagja. A szervezés során a helyi szervező igyekezett még több felnőtt nőt is bevonni, de sajnos ez nem sikerült, mert többen

kisgyermekes anyukák, illetve dolgozó nők voltak, akik nem értek rá.. Mindezzel együtt az akciók megtervezése gördülékenyen ment, és termékeny volt, sokkal több ötlet előkerült, mint amennyi a célunk volt. Így a helyi szervező workshop utáni feladata elsősorban az volt, hogy segítsen a lényoknak, nőknek szelektálni közülük. A jelenlévők közül sokan azt jelezték vissza, hogy ilyen lehetőségben még sosem volt részük, és izgatottak a megvalósítást illetően. Volt, aki azt mondta, hogy neki a workshop legemlékezetesebb pillanata az volt, mikor egymásról kellett erősségeket megfogalmazni, mert jó érzés volt hallani, hogy a társaik hogyan vélekednek egymásról, és milyen sokszínű a társaság, azaz mindenki másban jó.

Akciók:

A városban élő roma asszonyok és a középiskolákban járó vállalkozó kedvű fiatal roma lányok részvételével valósultak meg azok a programok, amiket a lányok maguk találtak ki. Az akciók megvalósítása azért volt különösen fontos, mert ezeknek a lányoknak nehéz személyiségüket elfogadni, képviselni otthon és az iskolában.

A Közösségi program a „KAMÉLEONLÁNY” CSAJOS NAP Törökszentmiklóson nevet kapta, mely a Roma Közösségi Térben valósult meg 10 fő részvételével - és amelyhez több programelem kapcsolódott

Egyéni akciók között szerepelt az egyik lány roma népdalok tanulására került sor, melynek keretében erdélyi cigány népdal csokrot tanult meg, Gyorsan tanult, és az elsajátított dalokat gyönyörűen adta elő a Csajos Napon. A lány énektanulása ősztől folytatódni fog, és a helyi közösségi házban és Fegyverneken is fel fog lépni.

Beszélgető kör is megvalósult. Itt egy másik lány leste el a kommunikáció fortályait, mi az ami foglalkoztatja a lányokat, hogyan tud kedvet csinálni a beszélgetésekhez, milyen legyen a jó véleményformálás, a másik véleményének elfogadása, a másik ember tisztelete. A jövőben havi egy alkalommal a fejlesztésben részt vevő lány várja majd a társait beszélgetésekre, különböző témakörökben.

Festő művész tanár segítségével élményfestésben vehettek részt a fiatalok. Tus és zsírkréta használatával egészen egyedi képeket alkottak. Mivel a lányok kevesen voltak, így csak néhány kép készült el, amelyekből a későbbiekben kiállítást fognak rendezni a közösségi házban.

A csajos napon közös főzésre került sor, illetve a fent már említett énekes előadásra, illetve itt került sor a beszélgetőkörré is.

Egy fiatal anyuka is részt vett ezen a napon, és azt mondta, hogy milyen jó, hogy ezeknek lányoknak szervezünk ilyen programot, ahol fejlődhetnek, biztonságban, jó helyen vannak. Szeretné, ha lenne folytatás, és szívesen elengedné ide a lányát.

A helyi közösség a jövőben havi szinten kívánja folytatni a helyi lányok által szervezett programsorozatot - a Kaméleon Csajos Napokat.

5. Záró gondolatok

A projekt eredményei és az érintettek visszajelzései alapján megállapíthatjuk, hogy mindhárom településen fontos, megerősítő és állampolgári aktivitásra inspiráló programsorozatot sikerült megvalósítani. A Kaméleonlány előadás nagyon nagy hatást gyakorolt az azt megtekintő fiatalokra, volt olyan akció is, aminek a nevét is az előadás ihlette. Bár az előadások nézői főként a diák korosztályból kerültek ki, és a helyi iskolákkal való együttműködésben tudtak megvalósulni - nem a kezdetben elképzelt közösségi alapú közönségszervezés által - ugyanakkor ezek az együttműködések a helyi szervezetek/közösségi ház valamint az iskolák partnerségének elmélyüléséhez vezetett. Ez plusz hozadék volt az eredeti elvárásaink szerint. A workshopok a résztvevők számára megerősítőek és inspirálóak voltak. Minden településen megvalósultak a nők által elképzelt és megtervezett akciók. Ráadásul az akciók úgy tűnik olyan készségeket, képzettségeket, motivációkat biztosítottak, amelyek hosszabb távon hozzá tudnak járulni a helyi közösségek és szervezetek működéséhez. Míg Örkényen, például, a tanoda újabb szolgáltatást tud majd nyújtani, amibe a helyi közösségben élő nők képzéseik révén aktív szerepet tudnak játszani. Törökszentmiklóson pedig új programelemmel gazdagodott a művelődési ház, amely a helyben élő roma nők aktivitására épít. Pilisen hagyományőrző női trénerek és elkészült kiállítási anyagok képezik alapján további közösségi kulturális és oktatási programoknak.

Témájukat tekintve a megvalósult akciók nem egyértelműen az aktív állampolgársághoz, jogállamisághoz, demokráciához kapcsolódnak - ugyanis az érintettek igényei alapján jöttek létre, és jelenleg ezek a témák még nagyon távoliak a számukra. Ugyanakkor módszereik szempontjából mindez valóban a demokráciáról és az aktív állampolgárságról szólt. Hiszünk benne, hogy ha az emberek kisebb mértékben megtapasztalják az együttműködés, a kezdeményezés és az aktív állampolgárság örömét és sikerét, akkor már nem lesznek számukra idegen szavak a demokráciában fontos értékek - mivel gyakorlati megtapasztalás kapcsolódik hozzájuk. És abban is hiszünk, hogy ha kisebb szinten megtapasztalják az emberek a demokratikus alapon történő együttműködés és aktív állampolgárság sikerét, akkor hosszabb

távon motiváltak lesznek és bízni tudnak abban, hogy saját és közösségeik sorsát nagyobb dimenziókban is a kezükbe tudják venni. Ahhoz, hogy változást érzünk el társadalmi szinten, először magunkban és a közvetlen környezetünkben kell a változást elkezdeni. Ahogy a program egyik résztvevője fogalmazott: “ A változás mindenkién saját magában kezdődik”.

Köszönjük a German Marschall Fund támogatását, minden munkatársunk és partnerünk odaadó munkáját, valamint az örkényi, pilisi és törökszentmiklósi nőknek azt, hogy mertek álmodni, és az álmaikat meg is valósították.

Aktuális belföldi kutatás és nemzetközi jelentések, ajánlások segítenek feltárni a roma nők vidéki életének összetett kihívásait, valamint a diszkrimináció és rasszizmus különböző formáit, amelyekkel szembesülnek.

[Európa Tanács Ajánlása Roma Nők és Lányok](#)

[ENSZ roma nők interszekcionális egyenlőtlenségeinek vizsgálata](#)

[Mara: Szexuális és reprodukciós egészség roma női szemmel](#)